

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน*

A PATTERN OF RESPONSIBLE TOURISM MANAGEMENT IN SECOND TIER CITY, A CASE STUDY OF MAE HONG SON PROVINCE

ปรัชญากรณ์ ไชยคช

Prachyakorn Chaiyakot

วัชร ชัยเขต

Wachara Chaiyakhet

ปณต ประคองทรัพย์

Panot Pakongsap

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkhla University, Thailand

E-mail: prachyakorn.c@psu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว และเสนอแนะแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวิธีดำเนินการวิจัย คือ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ สัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง จัดประชุมกลุ่มย่อย และสัมภาษณ์เชิงลึก ประชากรกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการดำเนินงานการท่องเที่ยวของหน่วยงานภาครัฐและชุมชนท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ คือ จัดตั้งองค์กรปกป้องทรัพยากร จัดอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานด้วยการท่องเที่ยว ส่งเสริมงานกิจกรรมประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่นเพื่อการท่องเที่ยว ใช้วัตถุดิบในชุมชน ประกอบอาหารบริการนักท่องเที่ยว ชุมชนท่องเที่ยวแบ่งงานกันทำ ข้อเสนอแนะแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย การบูรณาการการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ บรรลุการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบไว้ในแผนของหน่วยงาน ปรับปรุงพื้นที่และอาคารบ้านเรือนเก่าเพื่อการท่องเที่ยว จัดการระบบสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว นำภาษีที่ได้จาก

* Received 14 December 2021; Revised 23 December 2021; Accepted 27 December 2021

การท่องเที่ยวไปพัฒนาสิ่งแวดล้อม จัดทำกฎระเบียบสำหรับนักท่องเที่ยว จัดทะเบียนพาหนะเดินทางให้ถูกต้อง จัดทำแผนรองรับความปลอดภัยนักท่องเที่ยวและทำประกันชีวิตให้กับนักท่องเที่ยว จัดทำข้อมูลฐานทรัพยากร ควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยว จัดทำคู่มือปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย ให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดการความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยว พัฒนาการบริการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นขนาดกลางและขนาดเล็กให้สามารถแข่งขันได้

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการ, การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ, เมืองท่องเที่ยวรอง, หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว, จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Abstract

The objectives of this research article were to study tourism operation in accordance with responsible tourism of involving organizations and tourism community and suggest how to manage responsible tourism to tourism involving organizations in second tier city, Mae Hong Son Province. It is qualitative research; the research methods consist of documents research relating to responsible tourism, field survey, focus group discussion, and in - depth interview. The key informants include government organizations relating to tourism, tourism business operators, and the representative from community - based tourism. The results found that the model of tourism operations of government organizations and tourism communities are consistent with responsible tourism approach – establishing the organization to protect resources, training for tourism staff, promoting employment through tourism, promoting local traditional and cultural events for tourism, using ingredients in the community cooking for tourist, and tourism community sharing the tourism work. Recommendation for responsible tourism management consists of work integration among government organizations, containing responsible tourism into organization's plan, renovating the area and old building for tourism, managing environmental system for tourism, use the tourism taxes to develop environment, setting of regulations for tourist, register a vehicle for tourism, preparing security plan and life insurance for tourist, collecting resources data, controlling the number of tourist, preparing guide book for tourist, developing tourism infrastructures for all tourists, providing the underprivileged people in community to participate in tourism, managing

safety and security in tourist attraction and tourism activity, standardizing tourism service, and promoting the small, medium - sized local tourism business operator to be competitive.

Keywords: Management Model, Responsible Tourism, Second Tier Tourism City, Organization Relating tourism, Mae Hong son Province

บทนำ

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ละปีมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องและเพิ่มขึ้นตลอดมา ในปี พ.ศ. 2562 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 39,916,251 คน สร้างรายได้ 1,911,807.95 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ด้วยความมีอัตลักษณ์ที่เป็นกันเอง ผสมผสานกับนิสัยของคนไทยเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคที่มีลักษณะโดดเด่น และแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตาม กระแสการท่องเที่ยวโลกเปลี่ยนไป เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และโลกได้ประสบวิกฤติปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาในอุตสาหกรรมต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวกระแสหลัก การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนกลายเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวทางเลือกเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการได้เชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คนอีกครั้ง พร้อมตระหนักต่อความสำคัญของสิ่งแวดล้อม (Medeiros, H. M. N. et al., 2021) การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Responsible Tourism = RT) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยความร่วมมือของภาคที่เกี่ยวข้อง คือ หน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว ภาคเอกชน ชุมชนเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยว ปัจจุบันมีนิยามการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป เช่น เป็นการท่องเที่ยวที่มีความยุติธรรมด้านการซื้อขาย (Fair Trade Tourism) การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative tourism) รวมถึงเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างผลกระทบน้อยที่สุด และให้ผลประโยชน์สูงสุดแก่พื้นที่ จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีภาคีที่สำคัญเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น นักพัฒนา ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว รวมถึงนักสิ่งแวดล้อมในแต่ละด้านที่มีความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป (Xin, T. K. & Chan, J. K. L., 2014)

สำหรับประเทศไทยกระแสการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก หากเปรียบเทียบกับกระแสหลัก เนื่องจากยังมีความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรท่องเที่ยว ที่สามารถสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่

ในความเป็นจริงทรัพยากรท่องเที่ยวได้ถูกนำมาใช้อย่างสิ้นเปลืองเพื่อสนองแผนการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ. 2562 ประเทศไทยได้รับการจัดความสามารถด้านการเดินทางและการท่องเที่ยว (Travel and tourism competitiveness) ในอันดับ 31 จาก 140 ประเทศ อันดับ 9 ในทวีปเอเชีย และอันดับ 3 ในกลุ่มประเทศอาเซียน รองจากสิงคโปร์และมาเลเซีย มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีความพร้อมทางโครงสร้างพื้นฐานสำหรับนักท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานทางอากาศ ทรัพยากรมนุษย์และตลาดแรงงาน กับราคาที่แข่งขันได้ แต่สิ่งที่ประเทศเป็นรองอย่างมากคือ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจัดอยู่ในอันดับที่ 130 และด้านความมั่นคงและความปลอดภัย อยู่อันดับที่ 111 (World Economic Forum, 2020) แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศที่ยังขาดความสมดุลระหว่างความสำเร็จทางเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม ประกอบกับนโยบายการพัฒนาและการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยที่ผ่านมาส่วนใหญ่เน้นจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยว โดยไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพของนักท่องเที่ยวมากนัก ขณะเดียวกันการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่ถูกหยิบยกมากำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ได้ให้ความสำคัญต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาในทุกด้านรวมถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ควรคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม สร้างมูลค่าให้กับคนในท้องถิ่นที่เป็นเจ้าของทรัพยากร แม้ว่าการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไป แต่ก็มีผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวบางกลุ่มและหน่วยงานของรัฐบาลบางส่วนได้นำหลักการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบมาเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวแล้วที่ผ่านมา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้รับการจัดให้อยู่ในเมืองรองด้านการท่องเที่ยวโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับ 55 จังหวัดทั่วประเทศ (TAT Intelligent Center, 2561) ได้ให้ความหมายเมืองท่องเที่ยวรองว่า เป็นเมืองที่มีนักท่องเที่ยวไม่พลุกพล่าน (ปีหนึ่งต่ำกว่า 4,000,000 คน) และตอบโจทย์ผ่าน 3 แนวคิด คือ 1) Local Experience ให้ประสบการณ์ที่ลงลึกในระดับวิถีชุมชน 2) Future Challenge มีโอกาสต่อยอดพัฒนาเต็มเต็มศักยภาพในอนาคต และ 3) Connecting เชื่อมโยงเมืองใหญ่ ผลึกกำลังเมืองเล็กต่าง ๆ และเชื่อมต่อกับเพื่อนบ้าน ในปี พ.ศ. 2562 มีผู้เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัด 429,691 คน แบ่งเป็นคนไทย 322,881 คน และนักท่องเที่ยวต่างชาติ 106,810 คน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2563) ด้วยสภาพพื้นที่ที่มีภูเขาที่สลับซับซ้อน และประกอบด้วยชนเผ่าต่าง ๆ ทำให้แม่ฮ่องสอนมีจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Based Tourism) การท่องเที่ยวชนเผ่า (Ethnic Tourism) และการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism) จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงกลายเป็นเมืองท่องเที่ยวทางเลือกที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทยโดยนำเอาทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนมาเป็น

จุดดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาตินับจากอดีตเป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจังหวัดจะประสบความสำเร็จในการส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่พื้นที่ยังประสบกับปัญหาการจัดการท่องเที่ยว เช่น แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์ (Protected area) ไม่สามารถพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานบางอย่างที่จำเป็นเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้ การมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนท่องเที่ยวกับหน่วยงานภาครัฐ การบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและบุคลากรเพื่อการรองรับการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ความปลอดภัยจากการจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น ดังนั้น การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่หน่วยงานภาครัฐและชุมชนท่องเที่ยวดำเนินการอยู่ในปัจจุบันว่าสอดคล้องกับแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบหรือไม่ เป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ยกย่องคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างงานสร้างรายได้ สร้างความยั่งยืนแก่เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเพื่อเป็นตัวอย่างให้เมืองท่องเที่ยวรองจังหวัดอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งศึกษาข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำมาจัดทำแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเป็นแบบสำรวจ และสัมภาษณ์ รวบรวมข้อมูลการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยว ประกอบด้วย แนวทางดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2562) แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบจาก The Cape Town Declaration 2002 (Goodwin, H., 2014) เกณฑ์การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโลก Global Sustainable Tourism Destination Criteria (Global Sustainable Tourism Council, 2012) นโยบายการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของประเทศเมียนมาร์ (Myanmar Responsible Tourism Policy) (Hausler, N. et al., 2012) What is responsible tourism (Goodwin, H., 2014) เกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน (มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2556) และมาตรฐานการบริหารจัดการแหล่ง

ท่องเที่ยวโดยชุมชน (องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน), 2559)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ประกอบด้วย องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อบจ. เทศบาล และอบต.) ที่ดูแลรับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อุทยานแห่งชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานแม่ฮ่องสอน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตำรวจท่องเที่ยว ศูนย์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการบริษัทนำเที่ยว และกลุ่มที่ 2 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอนภายใต้ชื่อ Thai LocalistA ประกอบด้วย 12 ชุมชน คือ บ้านจำโป๋ บ้านแพมบก บ้านต่อแพ บ้านน้ำฮ้อยใจ บ้านเมืองปอน บ้านเมืองแพม บ้านห้วยกุ่ม บ้านห้วยแก้วบน บ้านห้วยตองก้อ บ้านห้วยฮี้ บ้านผามอน และบ้านแม่ละนา หน่วยงานละ 2 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ผู้แทนจากหน่วยงานดังกล่าว รวมจำนวนทั้งสิ้น 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ได้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ แบ่งออกเป็น 8 แนวทาง คือ 1) ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม 2) ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น 3) ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น 4) สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น 5) ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม 6) รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 7) สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว 8) พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การสำรวจพื้นที่ ด้วยการนำแบบสำรวจที่ได้จากการทบทวนเอกสารไปสำรวจแหล่งท่องเที่ยวทางกายภาพบริเวณชุมชนท่องเที่ยวโดยเลือกสำรวจพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวชาวไทยใหญ่ (บ้านเมืองปอน) ชาวเขาเผ่าลาหู่ (บ้านจำโป๋) และชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง (บ้านห้วยฮี้) แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานโบราณและโบราณวัตถุ

การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อุทยานแห่งชาติ หัวหน้าสำนักที่รับผิดชอบการท่องเที่ยว แกนนำชุมชน และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

การจัดประชุมกลุ่มย่อย แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหน่วยงานภาครัฐและ
ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว และกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัด
ประชุมกลุ่มย่อยและการสำรวจพื้นที่ มาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คัดกรองข้อมูลและ
จัดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นพบ (topic)
แล้วนำมาพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับการท่องเที่ยว
อย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และชุมชนท่องเที่ยวในเมือง
ท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยสภาพของพื้นที่ที่มีภูมิประเทศเป็นพื้นที่ภูเขาสลับกัน พื้นที่
ส่วนใหญ่ได้รับการประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ (Protected area) เช่น อุทยานแห่งชาติ
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติจึงเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการท่องเที่ยว
ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานที่คอยเสริมในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับการกิจของ
องค์กร สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ทำหน้าที่
พัฒนาบุคลากรเพื่อให้บริการท่องเที่ยว และส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ
ด้านผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทำหน้าที่ในการทำตลาดและนำคนเข้าไปท่องเที่ยว ดังนั้น
ภารกิจของแต่ละองค์กรจึงมีความแตกต่างกัน สรุปการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่าง
รับผิดชอบต่อหน่วยงานภาครัฐจังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยแบ่งออกเป็นประเด็นที่ได้ดำเนินการ
แล้ว และประเด็นที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อหน่วยงาน
ภาครัฐ

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบต่อ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	- จัดตั้งองค์กรขึ้นมาปกป้องและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว - ตรวจสอบผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวให้มีการตั้งราคา ที่เป็นธรรมและสอดคล้องกับคุณภาพของสินค้าและบริการ - ฝึกอบรมด้านสุขอนามัยและการให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยว แก่ผู้ประกอบการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	- เปิดโอกาสให้ภาคีที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในกิจกรรม โครงการที่ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

แนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
	- จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยว - เก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลการท่องเที่ยวและสถิตินักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่รับผิดชอบ - ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้รับการจ้างงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว - ส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นได้จำหน่ายสินค้าและบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว - ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นได้จริง - ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบ
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น	- นักท่องเที่ยวเข้าใจในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่ - สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่หลากหลาย - ส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างรับผิดชอบผ่านการจัดงานกิจกรรมชนเผ่าต่าง ๆ
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	- จัดทำคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวในทุกกิจกรรมท่องเที่ยว - สื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้วยภาษาที่หลากหลาย
5. ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	- ฝึกอบรมนักสื่อความหมายท้องถิ่นเพื่อช่วยปกป้องทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต เป็นต้น
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- มีอุปกรณ์และวิธีการช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉินในสถานที่ท่องเที่ยว - เจ้าหน้าที่ทำงานร่วมกันเพื่อป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นกับนักท่องเที่ยว
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว	- พัฒนาการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากพื้นที่อื่นโดยคงไว้ซึ่งความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวย่างรับผิดชอบร่วมกันทุกภาคส่วน	- พัฒนาทักษะด้านการท่องเที่ยวให้กับพนักงานและลูกจ้าง - สร้างการรับรู้แก่ชุมชนท้องถิ่นถึงคุณค่าของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น ที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยว - สร้างการรับรู้ด้านคุณค่าของทรัพยากรทางธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น และพฤติกรรมการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบให้กับนักท่องเที่ยว

สรุปผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อของเครือข่ายการท่องเที่ยว
โดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปผลการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อของเครือข่าย
การท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบต่อ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อ
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม	- ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากวัสดุในท้องถิ่น ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม - มีมาตรการ/วิธีการลดมลพิษและปริมาณขยะในแต่ละกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การใช้ยาม ถูผ้า ปั่นโต ขวด/กระติกน้ำแบบเติมใหม่ได้ เป็นต้น - ทำงานในระบบกลุ่มท่องเที่ยวซึ่งมีคณะกรรมการเข้าบริหารจัดการ - แบ่งหน้าที่และกระจายบทบาทการทำงาน - มีกฎ กติกา ร่วมกันเพื่อคัดเลือกสมาชิกเข้ากลุ่มท่องเที่ยว - มีข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว
2. ยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่น	- กลุ่มจัดสรรรายได้เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง - สมาชิกมีรายได้ภายใต้การจัดการโดยการหมุนเวียนการให้บริการท่องเที่ยว - เปิดโอกาสให้กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนได้จำหน่ายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว - ส่วนประกอบของอาหารมาจากวัตถุดิบในท้องถิ่นเป็นหลัก - จ้างแรงงานในชุมชน - ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน - นักสื่อความหมายมีคุณสมบัติพื้นฐานเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของชุมชน	- มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	- กิจกรรมท่องเที่ยวมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของชุมชน - กิจกรรมท่องเที่ยวเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน - กิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำ สัมผัสประสบการณ์ตรงจากชุมชนหรือเจ้าของโฮมสเตย์
5. การส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	- ทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบ	รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ
	- มีวิธีการส่งเสริมหรือสร้างแรงจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มเข้ามา ร่วมกับกลุ่มท่องเที่ยว
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและ ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	-
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่ และน่าเที่ยว	- จัดภูมิทัศน์รอบบ้านมีความสะอาด ปลอดภัย สวยงาม - ทำอาหารให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น อาหารมุสลิม หรืออาหารมังสวิรัต เป็นต้น
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการ ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกัน ทุกภาคส่วน	-

2. เสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เสนอแนะแนวทางการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
1. ลดผลกระทบทางลบ ด้าน สังคม เศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม	- การบูรณาการแผนงานการใช้ ใช้ที่ดิน การโซนนิ่ง การควบคุม อาคาร และการวางแผนการใช้ ทรัพยากรเพื่รองรับการ ท่องเที่ยว - บรรจุการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบต่อในแผนงาน โครงการ พัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว - พื้นฟู อาคาร ตึก ถนน โบราณสถาน โบราณวัตถุของ พื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว - ควบคุมภาคธุรกิจท่องเที่ยว ด้านการจัดการของเสีย สิ่งปฏิกูล การใช้น้ำ และพลังงาน เป็นต้น	- จัดทำข้อปฏิบัติสำหรับ นักท่องเที่ยวเพื่อควบคุมเสี่ยง รบกวน - มีการรณรงค์ให้นักท่องเที่ยว ประหยัดการใช้พลังงาน เช่น น้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น - จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้ เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ของ สภาพพื้นที่ชุมชน
2. ยกกระต้ววัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของ ชุมชนท้องถิ่น	- นำภาษีที่ได้จากการท่องเที่ยว ไปใช้เพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมและ สังคม	- เปิดโอกาสให้สมาชิกที่ ด้อยโอกาสในชุมชน เช่น ผู้สูงอายุ คนพิการ เยาวชน เป็นต้น

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
	- เก็บข้อมูลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและนำไปปรับปรุงแก้ไข - ประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่เหมาะสมกับแหล่งท่องเที่ยว โดยให้เกียรติและให้ความเคารพต่อชุมชนในพื้นที่ - จัดงานคนด้อยโอกาสในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว - ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายต่อเศรษฐกิจฐานรากเพื่อรองรับการท่องเที่ยว - ส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวท้องถิ่นผ่านธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อให้แข่งขันได้	- มี ส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์อย่างเหมาะสม - การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สมุดเยี่ยม แบบสอบถาม เป็นต้น
3. ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น	-	- จัดการข้อมูลและเผยแพร่มรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว - มีกฎระเบียบด้านวัฒนธรรมและให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวรับทราบเพื่อปฏิบัติตามแนวทางที่ชุมชนกำหนด
4. สร้างประสบการณ์ที่เพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวโดยเชื่อมต่อกับธรรมชาติและวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น	-	-
5. ส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจทั้งที่เป็นบุคคลและกลุ่ม	-	-
6. รับผิดชอบต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว	- จัดทำกฎระเบียบในแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติ - จัดทำข้อมูลที่ช่วยดูแลสุขภาพสร้างความมั่นใจและปลอดภัยแก่	- ข้อควรปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยแสดงและชี้แจงให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบที่เป็นลายลักษณ์อักษร

แนวทางการท่องเที่ยวอย่าง รับผิดชอบต่อ	แนวทางการดำเนินงาน	
	หน่วยงานภาครัฐ	ชุมชนท่องเที่ยว
	นักท่องเที่ยว ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - จัดทำคู่มือ Do and Don't สำหรับนักท่องเที่ยว - จัดทำคู่มือป้องกัน การเล่น การพนัน การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ เป็นต้น ผ่านการท่องเที่ยว	- ยานพาหนะมีการจดทะเบียนถูกต้อง มีความเหมาะสมและเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยว โดยมี การ กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับยานพาหนะ - แผนรองรับความปลอดภัยในกรณีเกิดอุบัติเหตุกับนักท่องเที่ยว - การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร อุปกรณ์ และยานพาหนะเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน - ทำประกันอุบัติเหตุให้กับนักท่องเที่ยวก่อนการเดินทาง
7. สร้างแหล่งท่องเที่ยวให้น่าอยู่และน่าเที่ยว	- พัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวหลักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย - จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในทุกแหล่งท่องเที่ยวหลัก - ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ - ป้องกันการใช้แรงงานเด็ก และแรงงานต่างด้าวที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง	- กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ในพื้นที่ท่องเที่ยว - อุปกรณ์จำเป็นพื้นฐานเพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวพร้อมในการใช้งาน และมีการทำความสะอาดทุกครั้งก่อนที่นักท่องเที่ยวเข้าพัก - ห้องน้ำมีความสะอาดถูกสุขลักษณะ ปลอดภัย และสามารถรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย - พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มเฉพาะ
8. พัฒนาและปลูกจิตสำนึกการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบต่อร่วมกันทุกภาคส่วน	- พัฒนาจรรยาบรรณผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว - ผู้ให้บริการรถยนต์โดยสารสาธารณะ ร้านอาหาร และที่พัก เป็นต้น	-

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับจัดการการท่องเที่ยวในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย การจัดตั้งองค์กรขึ้นมาปกป้องทรัพยากร จัดอบรมให้ความรู้ด้านสุขอนามัย ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และสื่อความหมาย แก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตรวจสอบการตั้งราคาที่ไม่เอาเปรียบนักท่องเที่ยว เก็บข้อมูลและสื่อนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในท้องถิ่น ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าและบริการท่องเที่ยวของคนในท้องถิ่นให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมและสืบทอดงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น จัดทำระบบการสื่อความหมาย จัดหาอุปกรณ์ช่วยเหลือนักท่องเที่ยว และพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับพื้นที่ นอกจากนี้งานวิจัย Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour in the Cape Town tourism industry ที่พบว่า บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ประกอบด้วย พัฒนาความได้เปรียบในการแข่งขัน ประเมิน ติดตาม และเปิดเผยผลกระทบจากการท่องเที่ยว สร้างหลักประกันการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจ ส่งเสริมความหลากหลายทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (Frey, N. & George, R., 2010) การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบที่ชุมชนดำเนินการ ได้แก่ การใช้วัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชน สนับสนุนการใช้ผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีมาตรการลดมลพิษที่เกิดจากกิจกรรมท่องเที่ยว ทำงานในระบบกลุ่มมีคณะกรรมการบริหารงานท่องเที่ยว กระจายบทบาทแบ่งงานกันทำ สร้างกฎ กติกาการท่องเที่ยวร่วมกัน มีข้อปฏิบัติให้นักท่องเที่ยว เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม กระจายรายได้จากการหมุนเวียนการบริการท่องเที่ยว จัดสรรรายได้เข้าชุมชน จ้างแรงงานในชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน สร้างกิจกรรมท่องเที่ยวสอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำ ทำงานร่วมกับภาคอื่น ๆ สร้างส่งเสริมสร้างแรงจูงใจให้กับกลุ่มท่องเที่ยว จัดภูมิทัศน์รอบบ้าน และจัดรายการอาหารที่สอดคล้องกับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย Responsible tourism and quality of life: perspective of local community ที่พบว่า การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ เป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ปกป้องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และแหล่งมรดกต่าง ๆ สร้างความสำเร็จให้ชุมชนท้องถิ่นทั้งนี้ต้องจัดการอย่างระมัดระวังต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและผู้อยู่อาศัยเพื่อป้องกันผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรมและความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัย (Rasdi, A. L. M. et al., 2019)

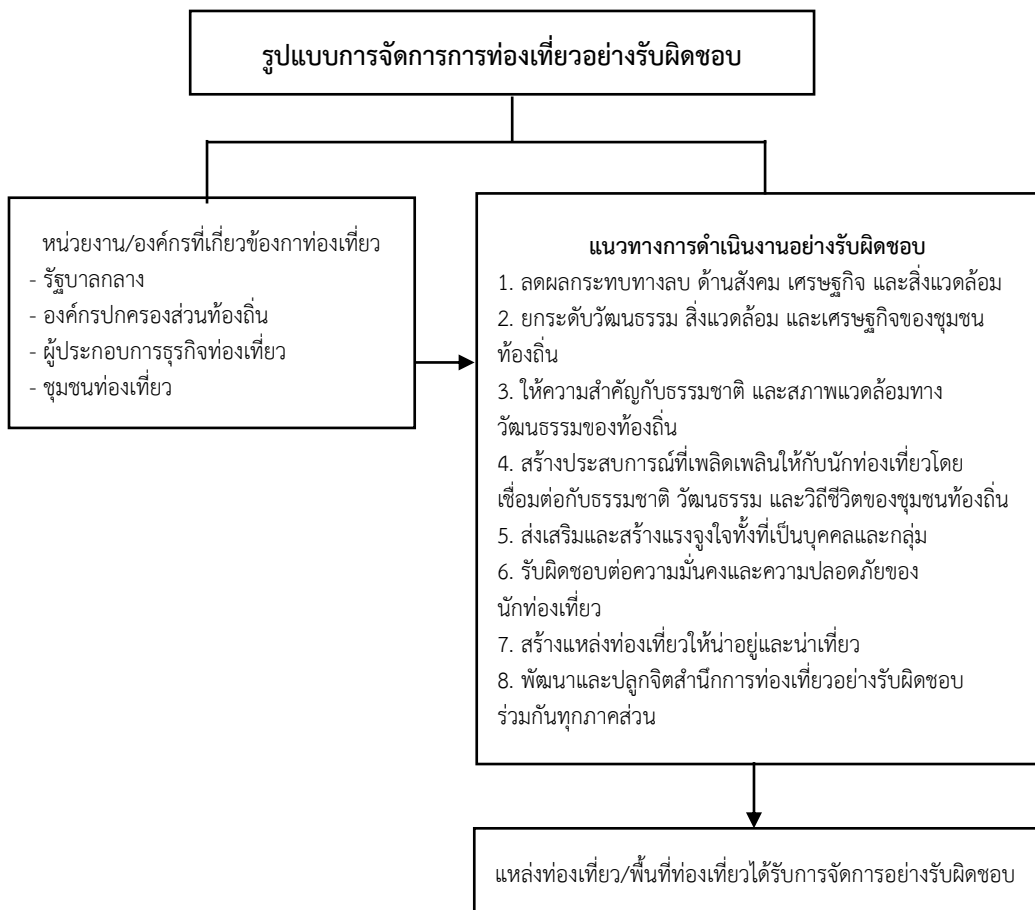
ข้อเสนอแนะแนวทางการดำเนินการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบสำหรับหน่วยงานภาครัฐ คือ การบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บรรจุการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบไว้ในแผนงาน พื้นฟูอาคารเก่าและโบราณสถาน เป็นจุดท่องเที่ยว ควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว นำภาษีที่ได้จากการท่องเที่ยวไปพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว จัดทำคู่มือและข้อปฏิบัติทุกกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย (Tourism for all) ป้องกันการใช้แรงงานเด็ก สร้างการรับรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นมากกว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมอย่างเดียว และพัฒนาจรรยาบรรณสำหรับผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัย Sustainable - responsible tourism discourse towards 'responsustable' tourism (Mihalic, T., 2016) ที่พบว่า การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ อาศัยการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว สร้างการตระหนักรู้ต่อสิ่งแวดล้อม และให้ความรู้และข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว ในส่วนของชุมชนท่องเที่ยวซึ่งมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากร วัฒนธรรม และวิถีชีวิตโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนท่องเที่ยว คือ การจัดทำฐานข้อมูลทรัพยากร กฎระเบียบด้านวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวนำไปปฏิบัติ เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม จัดทำข้อปฏิบัติด้านความปลอดภัยในการทำกิจกรรมท่องเที่ยว จัดทะเบียนพาหนะเดินทางให้ถูกต้อง มีแผนรองรับความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว จัดทำประกันชีวิตให้กับนักท่องเที่ยว มีข้อปฏิบัติด้านเสียงรบกวนสำหรับนักท่องเที่ยว การประหยัดพลังงาน และจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน

องค์ความรู้ใหม่

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง และรับผิดชอบดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน การจัดการท่องเที่ยวในสถานการณ์ปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในมิติของสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม และจำเป็นต้องมีแนวทางปฏิบัติร่วมกันในการขับเคลื่อน เนื่องจากแต่ละองค์กรมีภารกิจด้านการท่องเที่ยวที่แตกต่างกัน แนวทางการดำเนินงานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ทั้ง 8 แนวทางที่ได้จากการวิจัยและนำไปทดลองใช้กับการท่องเที่ยวในเมืองรอง จังหวัดดเม็ฮองสอน จึงเป็นเครื่องมือที่ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้จัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกันของแต่ละพื้นที่ สรุปหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยว หรือพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแนวทางการดำเนินงาน
เพื่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวหรือพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบเมืองรองท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือยกระดับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นให้ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวร่วมกัน ให้ความสำคัญกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น สร้างประสบการณ์ ความรู้ และสร้างความเพลิดเพลินให้กับนักท่องเที่ยวผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ควบคู่กับการดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว ส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกัน พัฒนาการท่องเที่ยวให้เห็นถึงความแตกต่างผ่านการนำเสนอเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่ และสร้างจิตสำนึกแก่ทุกภาคส่วนในการจัดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบร่วมกัน อย่างไรก็ตาม

การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมในด้านการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การจัดการความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวและการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวซึ่งยังเป็นจุดด้อยในชุมชนท่องเที่ยว พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย และส่งเสริมผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวขนาดกลางและขนาดเล็กในท้องถิ่นให้สามารถแข่งขันได้

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัย รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในเมืองท่องเที่ยวรอง กรณีศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากเนื้อหาที่นำเขียนนี้ในบทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การศึกษาสถานการณ์และนโยบายการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบในกรุงเทพมหานคร จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภูเก็ต และสตูล แผนงาน ชุดโครงการ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ กรณีศึกษา กรุงเทพมหานคร จังหวัดแม่ฮ่องสอน ภูเก็ตและสตูล ผู้วิจัยได้นำมาปรับเนื้อหาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2563). สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศปี 2562 (จำแนกตามภูมิภาคและจังหวัด). เรียกใช้เมื่อ 20 มีนาคม 2564 จาก https://www.mots.go.th/more_news_new.php?cid=618
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2562). การสร้างสรรค์สินค้าการท่องเที่ยวรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน. (2556). คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน. เชียงใหม่: วนิตาการพิมพ์.
- สำนักงานสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2563 จาก <https://www.nesdc.go.th>
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2559). คู่มือเกณฑ์มาตรฐานการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน. เรียกใช้เมื่อ 1 ตุลาคม 2559 จาก <http://www.gspa.buu.ac.th/roc/images/stories/food/up2/1.pdf>
- Frey, N. & George, R. (2010). Responsible tourism management: The missing link between business owners' attitudes and behaviour in the Cape Town tourism industry. *Tourism Management*, 31(2010), 621-628.

- Global Sustainable Tourism Council. (2012). Global Sustainable Tourism Destination Criteria. Retrieved June 12, 2015, from <http://www.gstcouncil.org>
- Goodwin, H. (2014). Cape Town Declaration on Responsible Tourism. Retrieved March 15, 2021, from <https://responsibletourismpartnership.org/cape-town-declaration-on-responsible-tourism/>
- _____. (2014). WHAT IS RESPONSIBLE TOURISM. Retrieved April 27, 2019, from <http://responsibletourismpartnership.org/what-is-responsible-tourism/>
- Hausler, N. et al. (2012). Myanmar Responsible Tourism Policy. Retrieved September 20, 2019, from https://www.hss.de/fileadmin/media/downloads/Berichte/121015_Myanmar_Tourism_English.pdf
- Medeiros, H. M. N. et al. (2021). Alternative Tourism and Environmental Impacts: Perception of Residents of an Extractive Reserve in the Brazilian Amazonia. Retrieved June 12, 2021, from <https://www.mdpi.com/2071-1050/13/4/2076>
- Mihalic, T. (2016). Sustainable-responsible tourism discourse towards 'responsustable' tourism. *Journal of Cleaner Production*, 111(B), 461-470.
- Rasdi, A. L. M. et al. (2019). Responsible tourism and quality of life: perspective of local community. *Journal of Tourism, Hospitality and Environment Management*, 4(13), 49-56.
- TAT Intelligent Center. (2561). เข้มทิศท่องเที่ยวไตรมาส 4/2561. เรียกใช้เมื่อ 12 มีนาคม 2564 จาก <https://marketingdb.tat.or.th/documents/10181/58221/Compass-Q4-2561.pdf/c2b9b2b4-f226-4dc5-aa3c-d804b55ddc1b>
- World Economic Forum. (2020). The travel and tourism competitiveness Report 2019, travel, and tourism at a tipping point. Retrieved January 5, 2021, from http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf
- Xin, T. K. & Chan, J. K. L. (2014). Tour operator perspectives on responsible tourism indicators of Kinabalu National Park, Sabah. 5th Asia Euro Conference 2014. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 144(2014), 25-34.